

روستا و توسعه، سال ۲۳، شماره ۹۰، تابستان ۱۳۹۹

DOI: 10.30490/RVT.2020.253676.0

عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکارهای مستقل در نواحی روستایی

غلامحسین عبدالله‌زاده^۱، احمد جمشیدی کوهساری^۲، سیدحسن حسینی المدنی^۳،

محمدشریف شریف‌زاده^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۲۰

چکیده

تشویق و توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی و راه‌اندازی کسب‌وکارهای مستقل در
گرو بسیاری از عوامل و نهاده‌هاست که یکی از مهم‌ترین آنها دسترسی به اعتبارات و سرمایه

۱- نویسنده مسئول و دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده مدیریت کشاورزی، دانشگاه علوم
کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، ایران. (Abdollahzade1@gmail.com)

۲- دانشجوی دکتری اقتصاد محیط زیست و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران،
ایران.

۳- دانشجوی دکتری اقتصاد، توسعه و سیاست کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران،
ایران.

۴- دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده مدیریت کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی
گرگان، ایران.

به‌شمار می‌رود. در این راستا، تحقیق پیمایشی حاضر با هدف شناخت عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکارهای مستقل در بین دریافت‌کنندگان اعتبارات خرد بانکی انجام شد. جامعه آماری تحقیق شامل ۲۴۹۸۰ نفر از دریافت‌کنندگان اعتبارات خرد (وام زیر پانصد میلیون ریال) از شعبه‌های روستایی بانک‌های کشاورزی استان قم بود. با استفاده از رابطه کوکران، تعداد نمونه‌ها ۲۵۵ نفر تعیین شد. همچنین، انتخاب نمونه‌ها با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای در سطح چهار بخش و هشت روستا صورت گرفت. نتایج برآورد مدل لجیت «احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل» نشان داد که تأثیر متغیرهای وضعیت تأهل، خوداشتغالی اعضای خانوار، آورده شخصی زمین، آورده شخصی آب، شاخص منزلت اجتماعی، شاخص تعهد به بانک کشاورزی، روحیه و نگرش کارآفرینانه و شاخص مخاطره‌پذیری با اطمینان ۹۹ درصد و متغیرهای سابقه شغل قبلی، نوع وام دریافتی، میزان نظارت بر استفاده از وام و آورده شخصی سرمایه با اطمینان ۹۵ درصد مثبت و معنی‌دار بوده، در حالی که متغیر مدت زمان انتظار برای دریافت وام دارای تأثیر منفی و معنی‌دار با اطمینان ۹۹ درصد است. بنابراین، توصیه می‌شود که قبل از پرداخت اعتبارات، از طریق مقیاس‌های استاندارد، روحیه و نگرش کارآفرینانه، مخاطره‌پذیری، منزلت اجتماعی و تعهد به بانک متقاضیان این‌گونه اعتبارات ارزیابی و سپس، نسبت به تخصیص اعتبار اقدام شود.

کلیدواژه‌ها: خوداشتغالی، اعتبارات خرد، بانک کشاورزی، کسب‌وکار مستقل، قم (استان).

مقدمه

راه‌اندازی کسب‌وکار، تولید، رشد و توسعه اقتصادی در هر جامعه وابسته به عوامل و نهاده‌های متعدد است که یکی از مهم‌ترین آنها دسترسی به اعتبارات و سرمایه به‌شمار می‌رود (Soltani, 2004). افزون بر این، کمبود سرمایه در نواحی روستایی ایران یکی از چالش‌های اساسی جامعه روستایی است که گاه منجر به کاهش توسعه اقتصادی روستاها شده است.

عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکارهای.....

در واقع، نواحی روستایی به‌علت دوری از شهر، اندازه کوچک کسب‌وکارها و سوددهی پایین آنها، توانایی محدودی در جذب سرمایه و منابع مالی دارند (Kalantaridis, 2009; Smallbone et al., 2003; Terluin, 2003). اگرچه در گذشته، بخش عمده این کمبودها از منابع سنتی و غالباً از طریق سلف‌خران و تجار شهری تأمین می‌شد، اما در دهه‌های اخیر، نقش سیاست‌های دولت و اقدامات آن از طریق نظام‌های بانکی در تأمین منابع مالی بسیار بارز است. در این بین، بانک کشاورزی به‌عنوان تنها نهاد مالی تخصصی در بخش کشاورزی ایران، بخش اعظم تأمین مالی این بخش را انجام می‌دهد و نقشی عمده در تأمین نیازهای اعتباری تولیدکنندگان بخش کشاورزی، صنایع غذایی و تبدیلی وابسته به کشاورزی و بخش بازرگانی و خدمات وابسته به کشاورزی بر عهده دارد (Raheli et al., 2009).

همچنین، تشویق و توسعه کارآفرینی روستایی در گرو توسعه کسب‌وکارهایی مستقل است که با تکیه بر منابع محلی (اعتبارات، دانش و مهارت)، توسعه و شکوفایی اقتصاد روستا را رقم می‌زنند؛ بر این اساس، هر ساله بانک کشاورزی برای ایجاد و توسعه بنگاه‌های کوچک در نواحی روستایی به ارائه تسهیلات گوناگون می‌پردازد، اعتباراتی که در صورت بهبود اثربخشی آن در راستای خوداشتغالی، می‌تواند فرآیند کارآفرینی در نواحی روستایی را تسریع کرده و اقتصاد روستا را شکوفا کند. هرچند، راه‌اندازی کسب‌وکار به عوامل مختلف مانند مقدار آورده شخصی، روحیه و نگرش کارآفرینانه، مخاطره‌پذیری و .. بستگی دارد، اما نقش اعتبارات بانکی به‌ویژه در فرآیند شروع آن بسیار حیاتی است (Abdollahzadeh, Kolagar et al., 2014). از آنجا که آغاز یک کسب‌وکار فعالیتی سخت و پیچیده است، فهم عوامل مؤثر بر شروع موفق یک کسب‌وکار می‌تواند کارآفرینان را در یافتن مسیر صحیح توسعه کسب‌وکار یاری کند (Hazudin et al., 2015).

بنابراین، هدف تحقیق حاضر شناخت عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل در بین دریافت‌کنندگان اعتبارات خرد بانک کشاورزی (کمتر از پانصد میلیون ریال) بوده، که در نواحی روستایی استان قم انجام گرفته است؛ و از این رو، با تمرکز بر دریافت‌کنندگان اعتبارات،

به بررسی تأثیر این عامل به همراه سایر عوامل (مانند ویژگی‌ها و نگرش کارآفرینانه وام‌گیرندگان، مخاطره‌پذیری، آورده شخصی، تعهد به بانک، رضایت از بانک، اعتبار و منزلت اجتماعی وام‌گیرندگان و ویژگی‌های فردی و خانوادگی وام‌گیرندگان) در راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل در بین دو گروه پاسخ‌گویان دارای کسب‌وکار مستقل و افراد فاقد آن می‌پردازد.

نتایج مطالعات بیانگر تأثیر عوامل مختلف بر راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل در بین دریافت‌کنندگان اعتبارات بانکی است که در ادامه، به برخی از آنها پرداخته می‌شود. عباسی و آریانفر (Abbasi and Arianfar, 2008)، در ارزیابی اثربخشی وام‌های خوداشتغالی، بر نظارت بازرسان و کارشناسان صندوق حمایت از فرصت‌های شغلی بعد از اعطای وام تأکید کردند و آن را از عوامل مهم هزینه‌کرد صحیح وام در راستای اشتغال برشمردند. ناظری و عادل (Nazeri and Adeli, 2011)، با تأکید بر ناعادلانه بودن توزیع اعتبارات در بین گروه‌های مختلف روستایی، نتیجه گرفتند که اثرگذاری تسهیلات از جنبه‌های مختلف (ایجاد شغل، نسبت وام به کل سرمایه‌گذاری و افزایش درآمد) در بین افراد با درآمد بالاتر از اقشار ضعیف بیشتر بوده است. همچنین، یعقوبی و احساسی (Yaghoubi and Ehsasi, 2013)، در بررسی عوامل مؤثر بر بهره‌وری اعتبارات اعطاشده در بخش بنگاه‌های زودبازده دامی در استان زنجان، بدین نتیجه رسیدند که اطلاعات مشتری از نحوه دریافت وام، دوره بازپرداخت و میزان ایجاد شغل در اثر وام پرداختی در بهره‌وری این گونه وام‌ها نقش دارند. عبدالله‌زاده و همکاران (Abdollahzadeh et al., 2014b)، با ارزیابی برخورداری از «مهارت‌های فنی و عملی کسب‌وکار»، «روحیه کارآفرینی»، «انگیزه خوداشتغالی» و «مهارت‌های عمومی و اجتماعی کسب‌وکار» در قالب ملزومات اساسی راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل در نواحی روستایی، نتیجه گرفتند که متغیرهایی مانند تحصیلات، تجربه کار قبلی و قصد خوداشتغالی نیز بر احتمال خوداشتغالی افراد مؤثرند. در تحقیقی دیگر، عبدالله‌زاده و همکاران (Abdollahzadeh et al., 2014a) متغیرهایی مانند انگیزه و سخت‌کوشی فرد، داشتن اعتماد به نفس و جسارت برای

شروع کسب‌وکار جدید و نیاز به پیشرفت در کار و زندگی را از عوامل مهم در تسریع تبدیل ایده به کسب‌وکار معرفی کردند.

اما در مطالعات خارج از کشور، عوامل مؤثر بر کارآفرینی در دو سطح فرد و بنگاه بررسی شده است (Montgomery et al., 2005). برخی از مطالعات در این زمینه به بررسی تأثیر ویژگی‌های فردی بر احتمال خوداشتغالی پرداخته‌اند؛ از مهم‌ترین ویژگی‌های شخصیتی مورد تأکید می‌توان به نگرش نسبت به مخاطره‌پذیری، مرکز کنترل درونی، دستیابی به موفقیت، خودکارآمدی و نوآوری اشاره کرد (Caliendo et al., 2016). برخی دیگر از این مطالعات نیز عوامل اعتباری مانند وام‌های بانکی، ارث، هدیه و جوایز بانکی را بر افزایش احتمال خوداشتغالی مؤثر دانسته‌اند (Blanchflower and Oswald, 1998; Lindh and Ohlsson, 1996).

در سطحی بالاتر نیز مطالعاتی که به مقایسه اقتصاد کشورهای در حال گذار پرداخته‌اند، عوامل محیط کلان و خرد اقتصادی را از عوامل تسریع‌کننده توسعه خوداشتغالی بیان کرده‌اند (Remeikiene and Startiene, 2011; Startienė and Remeikienė, 2009). عوامل محیط خرد شامل انگیزه‌های فردی و قصد کارآفرینانه افراد است که همراه با عوامل جمعیت‌شناختی نظیر سطح آموزش رسمی و غیررسمی، تجربه کار قبلی، وضعیت تأهل، سن و جنسیت نقش کلیدی در شروع یک فعالیت مستقل کارآفرینانه دارند (Remeikienė et al., 2011; Startienė and Remeikienė, 2009). در حالی که عوامل کلان شامل محیط اقتصادی، نهادی، فرهنگی و عوامل فناورانه و جغرافیایی است که همگام با عوامل خرد، دارای نقش تسهیل‌کننده و تسریع‌کننده در خوداشتغالی بوده است (Remeikienė et al., 2014). در برخی مطالعات دیگر، داشتن اعضای خانواده کارآفرین یا خودشاغل، کسب مهارت و داشتن تخصص مرتبط (Nabi and Holden, 2008) و تجربه کار قبلی (Krueger, 1993) نیز از عوامل ترغیب‌کننده راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل معرفی شده است. افزون بر اینها، توانایی کارآفرینان در ارزیابی فرصت‌های جدید بازار، خلق محصولات / خدماتی که نیازهای مشتریان را برآورده می‌کنند، حفظ ارتباط مطلوب با سرمایه‌گذاران بالقوه و افراد کلیدی،

مخاطره‌پذیری و مدیریت هزینه‌ها نیز از ملزومات خوداشتغالی مؤثر به‌شمار می‌روند (Kolvereid and Isaksen, 2006).

علاوه بر متغیرهای فردی، روان‌شناختی و جمعیت‌شناختی مؤثر بر خوداشتغالی، تأثیر دسترسی به سرمایه مالی به‌ویژه اعتبارات بانکی هم قابل توجه است، به‌ویژه در مناطق روستایی که فقدان سرمایه‌گذاری منجر به تأخیر توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه می‌شود. سرمایه‌گذاری، افزون بر اینکه برای ایجاد زیرساخت‌ها به‌منظور تسهیل دسترسی به نواحی روستایی مورد نیاز است، برای افزایش کارآمدی در هنجارها، قوانین، ساختارهای سازمانی و سازوکارهای عملیاتی موجود در نواحی روستایی نیز که پایه و اساس توسعه محلی را شکل می‌دهند، ضروری است (Chmieliński, 2007). در واقع، دسترسی به سرمایه مالی هم راه‌اندازی کسب‌وکار و هم تداوم و موفقیت آن را تسهیل می‌کند، در حالی که سرمایه انسانی (ویژگی‌های فردی و روان‌شناختی) فقط احتمال خوداشتغالی را افزایش می‌دهد و اما در افزایش احتمال موفقیت آن تأثیر اندکی دارد (Montgomery et al., 2005).

نتایج بیشتر تحقیقات پیشین در این زمینه تأکیدی بر نقش مهم اعتبارات در خوداشتغالی و تشویق کارآفرینی روستایی است. اما عوامل و متغیرهای مهم دیگری نیز بر راه‌اندازی کسب‌وکار تأثیر دارند که لازم است هنگام پرداخت اعتبارات مورد توجه قرار گیرند؛ و از این‌رو، پژوهش حاضر بدین عوامل و متغیرها پرداخته و علاوه بر بررسی تأثیر متغیرهای مربوط به میزان اعتبارات دریافتی و جزییات آن بر راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل، تأثیر سازه‌های اجتماعی-روان‌شناختی و کارآفرینانه بر احتمال خوداشتغالی وام‌گیرندگان را نیز ارزیابی کرده است.

روش تحقیق

تحقیق حاضر، از لحاظ جهت‌گیری و هدف، از نوع پژوهش‌های کاربردی و تک‌مقطعی است؛ همچنین، از نظر گردآوری داده‌ها، میزان نظارت و درجه کنترل متغیرها و قابلیت، از نوع پژوهش‌های توصیفی (غیرآزمایشی) و با توجه به بررسی رابطه بین متغیرها، از نوع تحقیقات

عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکارهای.....

همبستگی است. در تحقیق حاضر، ابزار گردآوری داده‌ها و اندازه‌گیری متغیرها پرسشنامه بوده که با توجه به چارچوب نظری مطرح‌شده و اهداف تحقیق تدوین شده است. این پرسشنامه شامل پنج بخش است، که عبارت‌اند از: (۱) ویژگی‌های فردی، (۲) اطلاعات اعتبارات دریافتی و نحوه مصرف آن، (۳) انواع آورده شخصی و ویژگی‌های کسب‌وکار کنونی، (۴) مشکلات راه‌اندازی کسب‌وکار، و (۵) گویه‌های سنجش تعهد به بانک کشاورزی، رضایت از عملکرد بانک، مخاطره‌پذیری و روحیه کارآفرینانه. روایی سازه‌های تحقیق توسط دو نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه و سه نفر از کارشناسان بانک کشاورزی شعبه جعفریه قم ارزیابی و پس از اعمال اصلاحاتی، تأیید شد. پایایی پرسشنامه هم با انجام یک مطالعه راهنما روی سی نمونه خارج از جامعه آماری و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ در محدوده ۰/۷۱ تا ۰/۸۸ تأیید شد.

جامعه آماری تحقیق شامل ۲۴۹۸۰ نفر از دریافت‌کنندگان اعتبارات خرد (وام زیر پانصد میلیون ریال) از شعب روستایی بانک کشاورزی استان قم در سال ۱۳۹۱ بود و از طریق رابطه کوکران، نمونه‌ها تعیین شدند:

$$n = \frac{\frac{Z_{\alpha}^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{Z_{\alpha}^2 pq}{d^2} - 1 \right]} \quad (1)$$

که در آن، n تعداد نمونه‌های تحقیق، N تعداد کل جامعه آماری، d سطح اطمینان ۹۵ درصد، p احتمال وجود صفت یعنی، اخذ اعتبارات (که از طریق پیش‌آزمون تعیین شد) و q احتمال عدم وجود صفت است. بنابراین، حجم نمونه بدین صورت محاسبه شد:

$$n = \frac{\frac{(1.96)^2 (0.8)(0.2)}{(0.05)^2}}{1 + \frac{1}{24980} \left[\frac{(1.96)^2 (0.8)(0.2)}{(0.05)^2} - 1 \right]} = 243.5 \quad (2)$$

برای انجام نمونه‌گیری، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای با انتساب متناسب (با توجه به جمعیت روستاهای مورد مطالعه) استفاده شد. بدین ترتیب، نمونه‌ها از هشت روستا

شامل حاجی آباد و مبارک آباد (بخش مرکزی)، قاهان و چاهک (بخش خلجستان)، جعفریه و علی آباد (بخش جعفرآباد)، و فردو و میم (بخش نوفل لوشاتو) انتخاب شدند (نمونه گیری درون روستاها به روش تصادفی ساده بود). برای اطمینان از گردآوری پرسشنامه‌ها به تعداد مورد نیاز، ۲۶۰ پرسشنامه توزیع شد که پس از پایان مرحله گردآوری اطلاعات و با حذف پرسشنامه‌های ناقص، مبهم و حاوی سؤال‌های بدون پاسخ، از ۲۵۵ پرسشنامه برای تحلیل نهایی استفاده شد. برای توصیف اطلاعات نیز از روش‌های معمول آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، فراوانی و درصد) و ضریب تغییرات استفاده شد.

از آنجا که متغیر وابسته تحقیق «راه‌اندازی» یا «عدم راه‌اندازی» کسب و کار مستقل بود، برای شناسایی عوامل مؤثر بر این دو وجه، از مدل رگرسیونی لجیت با بهره‌گیری از نرم‌افزار Eviews استفاده شد؛ همچنین، با توجه به ضرورت سنجش اثر برخی متغیرهای مستقل اعم از کیفی یا کمی روی متغیر وابسته (که ماهیت کیفی دارد)، برای شناسایی عوامل مؤثر بر این دو وجه متغیر وابسته، باید از مدل‌های رگرسیونی با متغیر وابسته موهومی استفاده می‌شد. مهم‌ترین مدل‌های مورد استفاده در این خصوص مدل‌های لجیت و پروبیت هستند؛ تحقیق حاضر، از مدل لجیت بهره گرفته است که به دلیل سادگی، به‌طور گسترده در مطالعات اقتصادی به کار می‌رود.

در تحقیق، از الگوی تجربی لجیت به صورت زیر استفاده شده است:

$$Z_i = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_{22} X_{22} + u_i \quad (3)$$

که در آن، Z_i متغیر وابسته (در صورت راه‌اندازی کسب و کار مقدار یک و در صورت عدم راه‌اندازی کسب و کار مقدار صفر در نظر گرفته شد)، β_0 عرض از مبدأ، β ها ضریب زاویه‌های متغیرها که برآورد می‌شوند و X ها متغیرهای توضیحی یا عوامل مؤثر بر احتمال راه‌اندازی کسب و کار (مندرج در جدول ۶) و اجزای اخلاص مدل است. در تحقیق حاضر، اطلاعات با کمک نرم‌افزارهای SPSS16 و Eviews مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکارهای.....

نتایج و بحث

توصیف ویژگی‌های پاسخ‌گویان، اعتبارات دریافتی و کسب‌وکارهای آنها

ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان مانند جنس، سن، تأهل، تحصیلات و تعداد افراد خانوار آنها در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱- ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان

درصد	فراوانی	متغیر	
۱۸/۸	۴۸	زن	جنسیت
۸۱/۲	۲۰۷	مرد	
۲۰/۴	۲۰۳	مجرد	وضعیت تأهل
۷۹/۶	۵۲	متاهل	
۱۸/۰	۴۶	شهر	محل تولد
۸۱/۲	۲۰۷	روستا	
۰/۸	۲	بدون پاسخ	سن (میانگین: ۴۴/۴۸ سال، انحراف معیار: ۱۰/۵۷)
۱۴/۱	۳۶	۲۱-۳۱ سال	
۳۰/۶	۷۸	۳۱-۴۱ سال	
۲۴/۳	۶۲	۴۱-۵۱ سال	
۲۵/۵	۶۵	۵۱-۶۱ سال	
۵/۵	۱۴	۶۱-۷۰ سال	
۷/۸	۲۰	بیسواد	
۱۴/۱	۳۶	ابتدایی	
۱۶/۹	۴۳	راهنمایی	
۹/۸	۲۵	دیپلم	
۲۴/۳	۶۲	دیپلم	
۷/۸	۲۰	کاردانی	
۱۳/۷	۳۵	کارشناسی	
۵/۵	۱۴	کارشناسی ارشد و بالاتر	تعداد افراد خانوار (میانگین: ۳/۸۷ نفر، انحراف معیار: ۱/۲)
۷/۰	۱۸	۱-۲ فرزند	
۴۸/۷	۱۲۴	۳-۴ فرزند	
۲۳/۲	۵۹	۵-۶ فرزند	
۰/۸	۲	۷ فرزند	
۲۰/۴	۵۲	بدون فرزند	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۲ اطلاعات توصیفی در خصوص زمینه‌های مصرف وام و کسب‌وکارهای راه‌اندازی‌شده با این وام‌ها و تعداد افراد شاغل در این کسب‌وکارها را نشان می‌دهد. همان‌گونه

که مشاهده می‌شود، زمینه‌های اخذ وام، به ترتیب، عبارت‌اند از فعالیت دامپروری (۴۶/۳ درصد)، خرید ماشین‌آلات کشاورزی (۷/۵ درصد)، شیلات (۵/۱ درصد)، باغبانی (۴/۳ درصد) و زراعت (۳/۹ درصد)؛ همچنین، تنها ۶۲/۷ درصد از پاسخ‌گویان با وام دریافتی موفق به راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل شده‌اند.

جدول ۲- اطلاعات زمینه‌های مصرف وام پاسخ‌گویان

متغیر	فراوانی	درصد	
زمینه‌های مصرف وام	شیلات	۱۳	۵/۱
	باغبانی	۱۱	۴/۳
	دامپروری	۱۱۸	۴۶/۳
	کار خانگی و صنایع دستی	۵	۲/۰
	مرغداری	۳	۱/۲
	خرید ماشین‌آلات کشاورزی	۱۹	۷/۵
	زراعت	۱۰	۳/۹
	زنبورداری	۵	۲/۰
	خرید خودرو	۶	۲/۴
	سایر	۶۵	۲۵/۵
چگونگی مصرف وام	راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل	۱۶۰	۶۲/۷
	سایر موارد	۹۵	۳۷/۳
	یک شاغل	۹	۶۱/۹
	دو شاغل	۵۰	۳۱/۲
	سه شاغل	۱۱	۶/۹

مأخذ: یافته‌های پژوهش

آماره‌های توصیفی اعتبارات دریافتی شامل میانگین وام دریافتی، میانگین سود وام دریافتی، مبلغ اقساط، مدت زمان بازپرداخت تسهیلات، مدت زمان انتظار برای دریافت وام، تعداد دفعات دریافت وام، میزان نظارت بر استفاده از وام دریافتی و میزان پس‌انداز در بانک در زمان اخذ وام در جدول ۳ آمده است.

عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکارهای.....

جدول ۳- آماره‌های توصیفی اعتبارات دریافتی

اطلاعات وام	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
میانگین وام دریافتی (میلیون ریال)	۲۷۲/۳۲	۱۹۳/۰۸	۱	۵۰۰
میانگین سود وام دریافتی (درصد)	۱۲/۱۹	۵/۹۰	۴	۲۱
مبلغ اقساط (هزار ریال)	۲۳۲۴/۳۰	۱۷۷۳/۶۲	۳۵۰	۸۰۰۰
مدت زمان بازپرداخت تسهیلات (ماه)	۴۹/۷۷	۲۰/۵۳	۹	۷۲
مدت زمان انتظار برای دریافت وام (ماه)	۲/۶۵	۱/۳۴	۰/۵	۶
تعداد دفعات دریافت وام	۲/۷۴	۱/۴۶	۱	۸
میزان نظارت بر استفاده از وام (دفعات بازدید)	۳/۳۷	۱/۸۲	۱	۱۱
میزان پس‌انداز در بانک در زمان اخذ وام (هزار ریال)	۲۲۰/۲۷	۱۹۴/۶۳	۱۰	۱۰۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

توصیف سازه‌های تحقیق

در جدول ۴، آمار توصیفی گویه‌های مورد استفاده برای سنجش سازه‌های منزلت اجتماعی، تعهد به بانک کشاورزی، رضایت از عملکرد بانک کشاورزی، روحیه و نگرش کارآفرینانه، و مخاطره‌پذیری ارائه شده است.

جدول ۴- آمار توصیفی سازه‌های تحقیق

سازه‌ها	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
نتایج تحقیقات اجتماعی	مراجعه مردم به فرد در خصوص مسائل و مشکلات کاری و شغلی	۲/۹۲	۰/۹۹	۰/۳۴۰	۴
	مراجعه مردم به فرد در مورد امور شخصی و خانوادگی خود	۲/۶۲	۰/۹۱	۰/۳۴۷	۵
	حرف‌شنوی ساکنان محل از فرد	۲/۹۴	۰/۷۴	۰/۲۵۰	۱
	همفکری در در انجام پروژه‌های توسعه روستایی و شهری	۳/۰۵	۰/۸۰	۰/۲۶۲	۲
	مشارکت عملی و اجرایی در پروژه‌ها و طرح‌های روستایی و شهری	۳/۱۸	۰/۹۸	۰/۳۰۷	۳

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها	سازه‌ها
۴	۰/۲۷۲	۱/۱۱	۴/۰۷	تسهیلاتی که از بانک کشاورزی دریافت می‌کنم، فقط در بخش کشاورزی مصرف می‌کنم.	شاخص تعهد به بانک کشاورزی
۳	۰/۲۲۰	۰/۸۶	۳/۹۲	همیشه قسط‌هایم را به‌موقع پرداخت می‌کنم.	
۲	۰/۱۹۴	۰/۷۲	۳/۷۱	خود را ملزم به رعایت مقررات بانک می‌دانم.	
۱	۰/۱۸۸	۰/۷۹	۴/۲۱	همیشه کارهایم را تحت نظارت بانک انجام می‌دهم.	شاخص رضایت از عملکرد بانک کشاورزی
۶	۰/۲۱۱	۰/۸۵	۴/۰۱	در قرارداد پرداخت وام، حقوق کشاورزان به‌خوبی در نظر گرفته شده است.	
۲	۰/۱۷۴	۰/۷۴	۴/۲۷	بانک کشاورزی برای مشتریان خود تخفیفات منصفانه در نظر گرفته است.	
۳	۰/۱۷۹	۰/۷۳	۴/۰۹	وام‌های بانک کشاورزی توانسته است انتظارات و خواسته‌های من را پاسخ دهد.	روجه و نگرش کارآفرینانه
۷	۰/۲۲۰	۰/۷۴	۳/۳۴	در پرداخت وام این بانک، رسیدگی به امور مشتریان با کمترین تشریفات اداری انجام می‌شود.	
۵	۰/۲۰۲	۰/۷۵	۳/۷۳	بانک کشاورزی به‌موقع به درخواست وام پاسخ می‌دهد.	
۴	۰/۱۹۵	۰/۷۸	۴/۰۱	کارکنان و مدیران بانک کشاورزی با مشتریان خود رفتار خوب و محترمانه‌ای دارند.	
۱	۰/۱۴۰	۰/۵۸	۴/۱۳	من از بانک کشاورزی رضایت دارم.	
۲	۰/۱۸۲	۰/۷۰	۳/۸۶	ایده‌هایی را برای راه‌اندازی یک کسب‌وکار برای خود در آینده در سر دارم.	
۴	۰/۲۱۵	۰/۸۳	۳/۸۵	تصمیم جدی دارم در آینده یک کسب‌وکار خصوصی (خویش‌فرمایی) برای خود دایر کنم.	
۵	۰/۳۰۵	۱/۱۴	۳/۷۶	در کل، شغل آزاد (خویش‌فرمایی) را بر کارمندی ترجیح می‌دهم.	
۶	۰/۳۰۷	۱/۱۶	۳/۷۷	روی هم‌رفته، شغل آزاد (خویش‌فرمایی) را بر کار برای دیگران (دیگرفرمایی) ترجیح می‌دهم.	

عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکارهای.....

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها	سازه‌ها
۳	۰/۲۰۹	۰/۷۹	۳/۸۰	من امکانات و توانایی کافی برای راه‌اندازی یک کسب‌وکار مستقل را دارم.	توانایی‌ها
۱	۰/۱۷۴	۰/۶۸	۳/۹۳	در صورت تصویب وام، علاقه زیادی به راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل دارم.	
۱	۰/۲۶۰	۱/۰۵	۴/۰۲	اعتقاد دارم که اگر خطر نکنی، سود نمی‌بری.	
۶	۰/۴۵۹	۱/۱۷	۲/۵۴	دوست ندارم خطر کنم، بلکه بیشتر می‌خواهم ایمن باشم.	
۵	۰/۳۰۴	۱/۰۰	۳/۲۹	حتی اگر بدانم که شانسم کم است، باز هم شانس خودم را امتحان می‌کنم.	
۴	۰/۲۸۵	۰/۹۳	۳/۲۸	موفقیت باعث می‌شود که دست به خطر بیشتری بزنم.	
۳	۰/۲۸۳	۰/۸۵	۳/۰۳	خیلی با تصمیم‌های مخاطره‌آمیز موافق نیستم.	
۲	۰/۲۷۹	۰/۸۸	۳/۱۷	می‌خواهم به کارهایی دست بزنم که به دیگران نشان دهم قدرت انجام دادن آن کارها را دارم.	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

مشکلات راه‌اندازی کسب‌وکار

دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص مشکلات راه‌اندازی کسب‌وکار در جدول ۵ آمده است. با توجه به مقدار آزمون فریدمن (کای اسکوئر ۵۵۲/۱۸ و معنی داری ۰/۰۰)، مشکلات این افراد با هم تفاوت معنی‌دار دارد. با توجه به میانگین فریدمن، مشکلاتی مانند معرفی ضامن معتبر، عدم آگاهی کامل از فرآیند شروع تا اخذ وام و تهیه زمین، آب و سایر امکانات تولیدی از اهمیت بیشتری برخوردار بوده است.

جدول ۵- مشکلات راه‌اندازی کسب‌وکار از طریق اخذ اعتبارات بانک کشاورزی

رتبه	میانگین فریدمن	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۷	۳/۶۹	۰/۵۱۸	۱/۰۰	۱/۹۳	سخت‌گیری زیاد در پرداخت تسهیلات
۸	۳/۶۵	۰/۴۸۳	۰/۹۴	۱/۹۴	عدم پرداخت به‌موقع اعتبارات
۵	۵/۵۰	۰/۴۳۶	۱/۱۶	۲/۶۷	دیوان‌سالاری اداری
۶	۵/۲۱	۰/۴۱۱	۱/۰۵	۲/۵۶	سخت‌گیری زیاد و عدم پرداخت به‌موقع اعتبارات
۹	۲/۷۷	۰/۵۸۹	۰/۹۲	۱/۵۷	نوشتن طرح
۱	۶/۵۱	۰/۳۵۸	۱/۱۰	۳/۰۸	معرفی ضامن معتبر
۲	۶/۰۳	۰/۳۸۶	۱/۱۴	۲/۹۷	عدم آگاهی کامل از فرآیند شروع تا اخذ وام
۳	۵/۸۴	۰/۵۸۴	۱/۷۹	۳/۰۷	تهیه زمین، آب و سایر امکانات تولیدی
۴	۵/۸۰	۰/۳۷۲	۱/۰۵	۲/۸۳	نداشتن سرمایه اولیه کافی

کای اسکوتر: ۵۵۲/۱۸ و معنی‌داری: ۰/۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

برآورد مدل عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکار

با توجه به متغیرهای مستقل پیش‌گفته، بررسی عوامل مؤثر بر احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل توسط دریافت‌کنندگان اعتبارات بانک کشاورزی از طریق مدل لوجیت صورت گرفت (جدول ۶). نخست، با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی، فرض وجود هم‌خطی میان متغیرهای مستقل ارزیابی شد، که نتایج آن حاکی از وجود هم‌خطی ساده میان مبلغ اقساط و میزان وام دریافتی بود؛ سپس، متغیر مبلغ اقساط از روند بررسی کنار گذاشته شد. آزمون نسبت درست‌نمایی (LR) نیز حاکی از معنی‌داری کلی رگرسیون در مدل بود، بیانگر آنکه متغیرهای مستقل موجود در مدل تغییر در متغیر وابسته را در سطح بالا توضیح می‌دهند. آماره R^2 مک‌فادن نیز مقداری مناسب را نشان داد. نتایج آماره هاسمر-لمشو (H-L) حاکی از نیکویی برازش مدل بود. همچنین، مقدار پیش‌بینی صحیح در مدل ۹۱/۰ درصد (بیشتر از مقدار قابل قبول در مدل‌های لوجیت) بود. بنابراین، مدل تخمینی برای تحلیل قابل اطمینان ارزیابی

شد. نتایج برآورد مدل احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل نشان می‌دهد که تأثیر متغیرهای وضعیت تأهل، خوداشتغالی اعضای خانوار، مدت زمان انتظار برای دریافت وام، آورده شخصی زمین، آورده شخصی آب، شاخص منزلت اجتماعی، شاخص تعهد به بانک کشاورزی، روحیه و نگرش کارآفرینانه و شاخص مخاطره‌پذیری با اطمینان ۹۹ درصد و متغیرهای سابقه شغل قبلی، نوع وام دریافتی، میزان نظارت بر استفاده از وام و آورده شخصی سرمایه با اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار است. از آنجا که در مدل‌های لوجیت، تفسیر مقادیر ضرایب نامناسب بوده و تنها علامت آنها به‌منظور بررسی تأثیرگذاری متغیرها بر احتمال رخداد متغیر وابسته تفسیر می‌شود، می‌توان گفت که متغیر مدت زمان انتظار برای دریافت وام دارای رابطه معکوس با احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل است، در حالی که تأثیر سایر متغیرها مستقیم است (Gujarati, 1999).

برای تفسیر نتایج، از کشش کل وزنی و اثرات نهایی هم استفاده می‌شود. در واقع، کشش‌ها تنها برای متغیرهای پیوسته مستقل کاربرد دارند و درصد تغییر در احتمال موفقیت در متغیر وابسته در نتیجه یک درصد تغییر در متغیر مستقل را با فرض ثابت بودن سایر عوامل نشان می‌دهند. با توجه به جدول ۶، مشاهده می‌شود که چنانچه هر کدام از متغیرهای منزلت اجتماعی، تعهد به بانک کشاورزی، روحیه و نگرش کارآفرینانه، مخاطره‌پذیری، و میزان نظارت بر استفاده از وام یک درصد از مقدار متوسط خود افزایش یابد، احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل توسط دریافت‌کنندگان وام، به ترتیب، ۱۵/۱۵۴، ۰/۰۰۲، ۰/۰۴۵، ۰/۰۱۴ و ۰/۸۴۳ درصد افزایش می‌یابد. همچنین، چنانچه متغیر مدت زمان انتظار برای دریافت وام یک درصد از مقدار متوسط خود افزایش یابد، احتمال خوداشتغالی ۱/۲۷۸ درصد کاهش می‌یابد. از سوی دیگر، اثر نهایی در حقیقت حاصل ضرب مقدار ضرایب متغیرها در عامل مقیاس^۱ است. در تفسیر این آماره، می‌توان گفت که با فرض ثابت بودن سایر عوامل، با افزایش یک واحدی مقادیر منزلت اجتماعی، تعهد به بانک کشاورزی، روحیه و نگرش کارآفرینانه، مخاطره‌پذیری،

و میزان نظارت بر استفاده از وام، احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل توسط دریافت‌کنندگان وام، به ترتیب، ۱۴/۹۴، ۳۵/۴۰، ۱۷/۰۴، ۲۳/۳۳ و ۰/۹۴ درصد افزایش می‌یابد. همچنین، با افزایش یک واحدی متغیر مدت زمان انتظار برای دریافت وام، احتمال خوداشتغالی ۱/۳۴ درصد کاهش می‌یابد. افزون بر این، مقدار اثر نهایی متغیرهای وضعیت تأهل، سابقه شغل قبلی و خوداشتغالی اعضای خانوار نشان می‌دهد که با ثابت بودن سایر عوامل، احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل توسط افراد متأهل، افرادی که سابقه شغل قبلی دارند و افرادی که اعضای خانواده آنها خودشاغل هستند، به ترتیب، ۲۲/۶۱، ۱۸/۰۳ و ۱۷/۴۰ درصد بیشتر از افرادی است که مجردند، سابقه کار قبلی ندارند و اعضای خانواده آنها خودشاغل نیستند. با توجه به اثر نهایی متغیر نوع وام دریافتی، می‌توان گفت که با ثابت بودن سایر عوامل، احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل توسط افرادی که وام دامپرووری دریافت کرده‌اند، ۸/۳۰ درصد بیش از افرادی است که از سایر زمینه‌های اخذ وام استفاده کرده‌اند. در نهایت، با توجه به مقدار اثر نهایی متغیرهای آورده شخصی زمین، سرمایه و آب، می‌توان گفت که با ثابت بودن سایر عوامل، احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل توسط افرادی که از آورده زمین، سرمایه شخصی و آب برخوردارند، به ترتیب، ۱۲/۴۷، ۴/۹۷ و ۶/۶۲ درصد بیش از افراد فاقد چنین آورده‌هایی است. تأثیر سایر متغیرها بر احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل معنی‌دار نبوده است.

عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکارهای.....

جدول ۶- نتایج برآورد مدل لوجیت عوامل مؤثر بر احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل

نماد	متغیر	مقدار ضریب	آماره t	سطح معنی‌داری	کشش کل وزنی	اثرات نهایی
	عرض از مبدأ	۳۲/۰۹۹	۳/۸۳۴	۰/۰۰۰	۸/۷۲۲E۱۳	-
X _۱	جنسیت (مردان)	-۰/۶۷۰	-۱/۴۶۴	۰/۱۴۳	-۰/۵۱۲	-۰/۰۳۶۸۵۱
X _۲	وضعیت تأهل (افراد متأهل)	۴/۱۱۳	۲/۸۴۶	۰/۰۰۴	۶۱/۱۵۵	۰/۲۲۶۱۱۱
X _۳	سن	-۰/۰۷۶	-۰/۴۲۸	۰/۶۶۸	-۰/۹۲۶	-۰/۰۰۴۲۰۳
X _۴	سال‌های تحصیل	۰/۰۴۷	۱/۴۵۰	۰/۶۵۲	۰/۹۵۴	۰/۰۰۲۶۰۴
X _۵	داشتن سابقه شغل قبلی	۳/۲۸۰	۲/۰۶۱	۰/۰۳۹	۰/۰۳۸	۰/۱۸۰۳۰۶
X _۶	وجود خوداشتغالی اعضای خانوار	۳/۱۶۶	۳/۱۳۰	۰/۰۰۱	۲۳/۷۲۶	۰/۱۷۴۰۶۳
X _۷	نوع وام دریافتی (وام دامپروری)	۱/۵۱۱	۲/۰۸۱	۰/۰۳۷	۰/۲۲۱	۰/۰۸۳۰۴۹
X _۸	میزان وام دریافتی	۰/۷۲۵	۱/۰۴۷	۰/۲۹۵	۲/۰۶۴	۰/۰۳۹۸۳۰
X _۹	سود وام دریافتی	-۰/۰۱۴	-۰/۲۳۰	۰/۸۱۸	-۰/۹۸۶	-۰/۰۰۰۷۹۹
X _{۱۰}	مدت زمان بازپرداخت تسهیلات	۰/۰۲۹	-۱/۶۴۰	۰/۱۰۱	۰/۹۷۲	۰/۰۰۱۵۷۶
X _{۱۱}	مدت زمان انتظار برای دریافت وام	-۰/۲۴۵	-۲/۸۵۰	۰/۰۰۴	-۱/۲۷۸	-۰/۰۰۱۳۴۷۴
X _{۱۲}	دفعات دریافت وام	-۰/۱۳۶	-۰/۶۲۳	۰/۵۳۴	-۰/۸۷۳	-۰/۰۰۷۴۹۶
X _{۱۳}	میزان نظارت بر استفاده از وام	۰/۱۷۱	۲/۲۱۱	۰/۰۲۷	۰/۸۴۳	۰/۰۰۹۴۱۶
X _{۱۴}	داشتن آورده شخصی زمین	۲/۲۶۹	۳/۱۹۰	۰/۰۰۱	۰/۱۰۳	۰/۱۲۴۷۵۱
X _{۱۵}	داشتن آورده شخصی سرمایه	۰/۹۰۴	۲/۱۴۳	۰/۰۳۲	۰/۴۰۵	۰/۰۴۹۷۱۹
X _{۱۶}	داشتن آورده شخصی نیروی کار ماهر	۱/۲۰۵	۱/۱۸۶	۰/۲۳۶	۰/۳۰۰	۰/۰۶۶۲۵۴
X _{۱۷}	داشتن آورده شخصی آب	۵/۶۳۲	۳/۶۸۰	۰/۰۰۰	۲۷۹/۴۵۲	۰/۳۰۹۶۳۳
X _{۱۸}	شاخص منزلت اجتماعی	۲/۷۱۸	۳/۷۱۴	۰/۰۰۰	۱۵/۱۵۴	۰/۱۴۹۴۱۹
X _{۱۹}	شاخص تمهد به بانک کشاورزی	۶/۴۴۱	۴/۱۴۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۳۵۴۰۹۸
X _{۲۰}	شاخص رضایت از عملکرد بانک کشاورزی	۰/۹۶۶	۱/۶۰۲	۰/۱۰۹	۰/۳۸۱	۰/۰۵۳۰۹۵
X _{۲۱}	شاخص روحیه و نگرش کارآفرینانه	۳/۱۰۱	۲/۹۵۶	۰/۰۰۳	۰/۰۴۵	۰/۱۷۰۴۳۹
X _{۲۲}	شاخص مخاطره‌پذیری	۴/۲۴۵	۴/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۱۴	۰/۲۳۳۳۸۰
آزمون نسبت درست‌نمایی LR: ۲۴۶/۷۹ و		درصد پیش‌بینی صحیح گروه اول: ۸۷/۴				
سطح احتمال: ۰/۰۰						
آماره هاسمر-لمشو (H-L): ۵/۷۹۲ و		درصد پیش‌بینی صحیح خوداشتغالی: ۹۳/۱				
معنی‌داری: ۰/۶۷۰						
R ^۲ مک‌فادن: ۰/۷۳۲		درصد پیش‌بینی صحیح کلی: ۹۱/۰				

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به اهمیت نقش تأمین مالی خرد در توسعه کارآفرینی روستایی، تحقیق حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر در راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل در بین دریافت‌کنندگان اعتبارات خرد بانک کشاورزی در نواحی روستایی استان قم به انجام رسید. نتایج نشان داد که تأثیر متغیرهای وضعیت تأهل، خوداشتغالی اعضای خانوار، مدت زمان انتظار برای دریافت وام، آورده شخصی زمین، آورده شخصی آب، شاخص منزلت اجتماعی، شاخص تعهد به بانک کشاورزی، روحیه و نگرش کارآفرینانه و شاخص مخاطره‌پذیری با اطمینان ۹۹ درصد و متغیرهای سابقه شغل قبلی، نوع وام دریافتی، میزان نظارت بر استفاده از وام و آورده شخصی سرمایه با اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار بوده‌اند که از آن میان، متغیر مدت زمان انتظار برای دریافت وام دارای رابطه معکوس با احتمال راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل بوده، در حالی که تأثیر سایر متغیرها مستقیم است. در واقع، هرچه زمان انتظار برای دریافت یک وام بیشتر شود، احتمال انحراف آن وام افزایش می‌یابد. بنابراین، افرادی که مدت زمان بیشتری در انتظار دریافت وام باشند، تمایل کمتری به راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل خواهند داشت. شاید یک دلیل آن احتمال از دست رفتن فرصت کسب‌وکار مورد نظر آنها باشد. تأثیر متغیرهایی مانند وضعیت تأهل، تجربه کار قبلی (Krueger, 1993; Remeikienė et al., 2011; Startienė and Remeikienė, 2009) و داشتن اعضای خانواده کارآفرین یا خودشاغل (Nabi and Holden, 2008) بر شروع یک فعالیت مستقل کارآفرینانه مورد تأکید قرار گرفته است. افراد متأهل، به‌علت نیاز به استقلال مالی و کسب منزلت اجتماعی در اثر خوداشتغالی، تلاش بیشتری برای به‌کارگیری وام دریافتی در فعالیت کسب‌وکار می‌کنند. تجربه کار قبلی و داشتن اعضای خانواده کارآفرین هم می‌تواند باعث ایجاد انگیزه شود یا از طریق انتقال تجارب مشابه، کارآفرینی فرد را تشویق کند. در خصوص تأثیر آورده شخصی مانند زمین، آب و سرمایه در بهبود بهره‌وری استفاده از وام، باید یادآور شد که بخشی از اینها لازمه شروع یک فعالیت کسب‌وکار است و تأمین آن منجر به تسهیل در به‌کارگیری صحیح اعتبارات دریافتی می‌شود. در برخی مطالعات پیشین هم از

جنبه‌های مختلف ایجاد شغل، نسبت وام به کل سرمایه‌گذاری و افزایش درآمد در بین افراد برخوردار، به اثرگذاری تسهیلات اشاره شده است (Nazeri and Adeli, 2011). نظارت دقیق بر استفاده از وام از عوامل مهم هزینه‌کرد صحیح آن در راستای اشتغال است (Abbasi and Arianfar, 2008). در واقع، بیشتر اعتبارات بانک کشاورزی در راستای اشتغال در این بخش پرداخت می‌شود، که شیوه مرحله‌ای پرداخت به‌همراه نظارت مستمر راهکاری مؤثر در جلوگیری از انحراف وام بوده است. به‌کارگیری وام در زمینه فعالیت دامپروری در ایجاد اشتغال مؤثر بوده، که دلیل احتمالی آن نیز احداث شهرک‌های دام در برخی روستاهای منطقه و انتقال دام‌های موجود در روستا بدین مکان‌های جدید با امکانات بیشتری برای گسترش فعالیت دامپروری است. در واقع، «مزیت نسبی» روستاهای منطقه در فعالیت «دامپروری» بوده است و از این‌رو، اعتباراتی که در این زمینه هزینه شده، به خوداشتغالی بیشتری انجامیده است. منزلت اجتماعی افراد و میزان تعهد آنها به بانک کشاورزی از عواملی بوده که منجر به کاهش انحراف تسهیلات پرداختی شده و در به‌کارگیری این تسهیلات در اشتغال تأثیرگذار بوده است. این مؤلفه‌های اخلاقی اخیراً در فعالیتهای کسب‌وکار مورد توجه قرار گرفته‌اند و به‌نظر می‌رسد که در پرداخت اعتبارات نیز باید بیشتر مد نظر قرار گیرند. از مهم‌ترین ویژگی‌های شخصیتی، روحیه و نگرش کارآفرینانه و مخاطره‌پذیری است که در برخی از تحقیقات پیشین، به‌عنوان لازمه شروع فعالیتهای کارآفرینانه بدین ویژگی‌ها اشاره شده است (Caliendo et al., 2016; Kolvereid and Isaksen, 2006). این متغیرها اغلب بر قصد کارآفرینانه افراد تأثیر گذاشته و می‌توانند منجر به پیش‌بینی رفتار فرد در استفاده از اعتبارات شوند، به‌ویژه اینکه بخش عمده آنچه فعالیت کارآفرینی نامیده می‌شود، نتیجه مستقیم نیت افراد و فعالیتهای متعاقب آن در طول یک دوره زمانی مشخص است.

در پایان، با توجه به نتایج بررسی عوامل مؤثر در راه‌اندازی کسب‌وکار مستقل در بین دریافت‌کنندگان اعتبارات خرد بانک کشاورزی در نواحی روستایی استان قم، مهم‌ترین پیشنهادهای تحقیق حاضر به‌شرح زیر ارائه می‌شود:

- با توجه به تأثیر مخاطره‌پذیری و روحیه و نگرش کارآفرینانه، لازم است قبل از پرداخت اعتبارات، ارزیابی این گونه مؤلفه‌ها از طریق مقیاس‌های استاندارد صورت گیرد تا اطمینان بیشتری از هزینه کرد صحیح وام در راستای اشتغال حاصل شود.
- برای جلوگیری از انحراف در اعتبارات پرداختی، ارزیابی منزلت و اعتبار اجتماعی افراد هم مؤثر است. علاوه بر این، میزان تعهد افراد به بانک که در اثر یک رابطه بلندمدت ایجاد شده است، باید مورد توجه قرار گیرد.
- با توجه به تأیید مجدد تأثیر نظارت بر کارکرد صحیح وام در تحقیق، شایسته است که انجام نظارت‌های مداوم و پرداخت‌های مرحله‌ای و بازدیدهای میدانی از شروع فعالیت کسب‌وکار تا سوددهی و بلوغ آن در دستور کار مسئولان ذی‌ربط باشد.
- از آنجا که با توجه به مزیت نسبی منطقه مورد مطالعه، بیشتر اعتبارات دامپرووری منجر به خوداشتغالی در منطقه شده است، توصیه می‌شود که هنگام پرداخت اعتبارات، اولویت بیشتری به طرح‌های کسب‌وکار هم‌راستا با مزیت نسبی مناطق در تولید و اشتغال داده شود.
- سرانجام، توصیه می‌شود که اطلاع‌رسانی بیشتری در خصوص فرآیندهای اداری دریافت وام صورت گیرد تا با کاهش مدت زمان انتظار برای دریافت وام، عملیاتی شدن ایده کسب‌وکار تسهیل شود.

منابع

1. Abbasi, A. and Arianfar, M. (2008). Evaluating the effectiveness of self-employment loans during the Third Development Plan in Golestan province. *Plan and Budget*, 107: 3-21. (Persian)
2. Abdollahzadeh, Gh., Jazini, A. and Sharifzadeh, M.Sh. (2014a). Effective factors to operate business ideas (study on trainees of rural training centers in Isfahan province). *Spatial Economics and Rural Development*, 3(3): 111-129. (Persian)
3. Abdollahzadeh, G., Kolagar, P., Mahboobi, M.R. and Abedi Sarvestani, A. (2014b). The requirements of starting up a business in rural areas of Golestan province and the effect of technical and vocational trainings on them. *Journal of Research and Rural Planning*, 3(6): 103-116. (Persian)

4. Blanchflower, D.G. and Oswald, A. (1998). What makes an entrepreneur? *Journal of Labor Economics*, 16(1): 26-60.
5. Caliendo, M., Künn, S. and Weißenberger, M. (2016). Personality traits and the evaluation of start-up subsidies. *European Economic Review*, 86: 87-108.
6. Chmieliński, P. (2007). The impact of the CAP on the development of rural entrepreneurship in Poland. *Journal of Zemes Ukio Mokslai*, 14: 35-40.
7. Gujarati, D. (1999). Fundamentals of econometrics (First Ed.). Tehran: Tehran University Press. (Persian)
8. Hazudin, S.F., Kader, M.A.R.A., Tarmuji, N.H., Ishak, M. and Ali, R. (2015). Discovering small business start up motives, success factors and barriers: a gender analysis. *Procedia Economics Finance*, 31: 436-443.
9. Kalantaridis, C. (2009). SME strategy, embeddedness and performance in East Cleveland, North East England. *International Small Business Journal*, 27(4): 496-521.
10. Kolvereid, L. and Isaksen, E. (2006). New business start-up and subsequent entry into self-employment. *Journal of Business Venturing*, 21(6): 866-885.
11. Krueger, N. (1993). The impact of prior entrepreneurial exposure on perceptions of new venture feasibility and desirability. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(1): 5-21.
12. Lindh, T. and Ohlsson, H. (1996). Self-employment and windfall gains: evidence from the Swedish lottery. *The Economic Journal*, 106(439): 1515-1526.
13. Montgomery, M., Johnson, T. and Faisal, S. (2005). What kind of capital do you need to start a business: financial or human? *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 45(1): 103-122.
14. Nabi, G. and Holden, R. (2008). Graduate entrepreneurship: intentions, education and training. *Education and Training*, 50(7): 545-551.
15. Nazeri, A.H. and Adeli, J. (2011). Comparing the effectiveness of micro credit on rural community in mountainous and lowland areas of Azadshahr. *Geography*, 9(31): 191-214. (Persian)
16. Raheli, H., Haghjoo, M. and Ashrafpour-Ghazani, N. (2009). Use efficiency of agricultural bank credit (case study of farmers in Sarab County. *Agricultural Knowledge*, 19(27): 1-35. (Persian)
17. Remeikiene, R. and Startiene, G. (2011). The institutional environment factors of self-employment in transition economies: the case of Lithuania. Proceedings of the 4th International Conference on Changes in Social and Business Environments.
18. Remeikienė, R., Startienė, G. and Stundžienė, A. (2014). The identification of the impact of bidirectional self-employment factors on self-employment

- start-up and duration: Latvian case. *Procedia-Social Behavioral Sciences*, 156: 268-273.
19. Remeikienė, R., Startienė, G. and Vasauskaitė, J. (2011). The influence of psychological-sociological factors on self-employment. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 16: 287-294.
 20. Smallbone, D., Baldock, R. and North, D. (2003). Policy support for small firms in rural areas: the English experience. *Environment and Planning*, 21(6): 825-841.
 21. Soltani, G. (2004). Determining the rate of return on investment in agriculture. *Agricultural Economics and Development*, 12(45): 19-40. (Persian)
 22. Startienė, G. and Remeikienė, R. (2009). The influence of demographical factors on the interaction between entrepreneurship and unemployment. *Engineering Economics*, 4: 60-70.
 23. Terluin, I. (2003). Differences in economic development in rural regions of advanced countries: an overview and critical analysis of theories. *Journal of Rural Studies*, 19(3): 327-344.
 24. Yaghoubi, J. and Ehsasi, E. (2013). Factors affecting the productivity of credit granted in the livestock SMEs in Zanjan province. *Modern Technology in Agriculture*, 5(2): 153-175. (Persian)